

DR. BALOGH TIBOR
egyetemi tanár
SZTE JGYTF Kar
Szeged

Jean Piaget: Szociológiai tanulmányok

– A SZOCIOLÓGUS PIAGET –

Jean Piaget mint a gyermeklélektan eminens művelője vált világszerte ismertté. Ez lecsúszó besorolás, hiszen ha igaz is, hogy e tereumon produkálta a legtöbbet, az is tény, hogy emellett – többek között – az ismeretelmélet szakértője, tudományszervező kutató is volt. [Olyan ez a működésbeli interferencia, mint a módszerek – mármint a Piaget-ra jellemző módszerek – kavalkádjá. Ahogyan azt a „Piaget szinkretizmusa” című kötetemben próbáltam érzékelteni (Bába Kiadó: Szeged, 2005) az általa kultivált módszerek a konstruktivizmus, a kognitivizmus, a genetikus episztemologizmus és az equilibrizmus mezőjében egyaránt helyt kérnek.]

Most az Osiris Kiadó jóvoltából a szociológus Piaget léphet elénk. A „Szociológiai tanulmányok” sajátos összefoglalás: három korábbi, önálló kötet egyes cikkeit, fejezeteit – amelyek az 1941 és 1950 közötti időszakból származnak – adja közre Piaget. Előszavában (1977-ből való) utal arra, hogy a 3. kiadást függelékkel bővítette – ez a verzió olvasható most magyar nyelven. Végül is 4, valamint 5, függelékkel mellékelt tanulmány lehet fel.

Visszatérve az előszóra: a szerző figyelmezteti magát arra, hogy illenék újragondolnia – Lévi Strauss nyomán – a Lévy Bruhlról szóló textust, ám ennek híján is elégedett azzal, amit annakidején papírra vetett. Kitér a fenomenológiának a számára fontos hozadékára: nem fogadja el a megélt élmény preferálását a valóság strukturálása helyett, s felrója Husserl követőinek ama kalandot, melynek során a kísérleti pszichológiát a normativitásba kényszerítették, s ezáltal a fenomenológiai intuícióban összemosták a tényt a normával; Merleau-Ponty, Sartre odáig jutott, hogy diszkreditálta a tudományos – értsük ezen a kísérleti – pszichológiát.

A szociológusoknak már csak azért is a genetikus megközelítést kell választaniuk, mivel új generációk kinevelésére, azok integrálására kell törekedniük, egyként figyelmeztetve a társadalomtudományok releváns eredményeire, s a genetikus (kísérleti) pszichológiára. A szociológiában a dialektikus kutatást célszerű előnyben részesíteni azért, mivel egyrészt az oksági magyarázatokban egyensúlyozó rendszerek önszabályozó természetét kell feltételezni, az egyensúly szintézise újból és újból történő megszerveződésének a folyamata sodrában, másrészt respektálnunk muszáj Marx kiemelését: alapvető szerepe van a szubjektum objektumon végzett munkájának (itt a visszatükrözés problémáját is érinti Piaget, s e teória modernizált értelmezését sem mellőzi – azt tudniillik, hogy a tükörcső nem feltétlenül adekvát a tükrözettel!).

Piaget szerint a biológia – pszichológia – szociológia széria nem szükségszerűen kronologikus fejlődési szekvencia, hiszen az ember nem három, hierarchizált alkotóelemből álló konglomerátum, hanem e három „halmaz” szintetikus szövődése. (Persze az igaz – ismeri el –, hogy a pszichológia én-jét a szociológia mi-je váltja fel.) A Gestalt, az emergentizmus totalitás-képét kiválóan előlegzi meg Durkheim, aki egyébként egyik vezéralakja e kötet Piaget-jának akkor, amidőn tagadja, hogy a társadalom mint egész visszavezethető részeinek, az individuumoknak az összességére. Mint ahogyan nyilvánvalóan az egyéni reprezentációk sem involválják a kollektíveket. A közöset keresve persze észre kell vennünk, hogy a pszichológiá-

ban és a szociológiában a struktúrák három fő csoportját azonosíthatjuk: a ritmust, a szabályozást és a csoportosulatot.

Az egyensúlyt általában szinte metafizikusan felfuttató Piaget itt néha elasztikusan fogalmaz; azt írja pl.: „mivel a társadalmi fejlődés során az egyensúly nem áll újból és újból vissza, a struktúrák egymásutánja nem tűnik szükségszerűnek, kivéve azt az egy területet, ahol lehetséges irányított fejlődés, vagyis a racionális normák területét.” (Vö.: 51. o.) Az egyensúlyt a ritmussal konfrontálva az egyes generációk feladatát az átadás (örökítés) és az újrakezdés equilibrizált folyamatában látja, melynek harmóniája sérülhet, ezzel akár a hagyományokat, vagy akár a kritikai hajlamot diszkreditálva. Visszatérve az egyes generációkhoz: közülük bármely aktuális úgy is definiálható, mint a tekintély – kölcsönösség, kényszer – önkéntes együttműködés, az egyoldalú – illetve az egyetemesebb tisztelet átfordulásai. S annak a paradox kérdésnek a szakaszonként megkövetelhető megválaszolását, ha tetszik, újradefiniálását sürgeti: gondolkodásunk engedelmesség eredménye-e, avagy engedelmességünk a gondolkodás folyamánya? A kötelesség erkölce az egyoldalú tisztelet révén, a kölcsönösség etikuma pedig a kétoldalú tisztelet által épülhet ki.

Újra Durkheim: a vallásos gondolkodás, valamint a racionális – tudományos szituálása a szerző szerint annak belátását óhajtja, hogy a racionalitás, a logika szabályai megjelenéséhez a közösségben végzett munka kívántatik elsőbben, s csak ezt követően manifesztálódnak egyedi cselekvésben. Ez a sorrendiség azáltal igazolja az elme társadalmi-társas fogantatását, hogy a gyakorlati cselekvések, gondolati műveletek relációjában elengedhetetlen az együttműködés, a kooperáció.

Piaget dicséri Marx alap-felépítmény (előbbi cselekvések, műveletek összessége, a munka univerzuma, utóbbi a szimbolikus és a tudatos között oszcillál) elrendezését. Marx karizmatikus követőjeként kerül említésre Lukács György. Kítünteteti az osztálytudat és a tárgyasítás fogalmait végző magyar teoretikust, akinek munkásságából kiemeli az irodalmi szimbólumokról szóló analíziseket. (Az olykor vulgarizálástól sem mentes piaget-i Lukács-kép – amely tiszteletet érdemlő – egyik értékes kuriózuma mintha a lukácsi 1., 1', 2. jelzőrendszert sugallná. Arra a fejtegetésre gondolok, amelynek értelmében a regényíró és a pszichológus nézetei mások – előbbi saját autonómiáját jeleníti meg, utóbbi magát az általa vizsgált tárgyat reflektálja, míg a metafizika mint apológia egzisztál igazából. Érdemes lenne ezt a paradigmát figyelmes vizsgálódás tárgyává tenni.)

Egyetlen vetületét kívánom még érzékeltetni eme Piaget-kötetnek. A szerző gyermeklélektanász volta itt sem sikkad el. Egyrészt a tőle megszokott felfogást konstatálhatjuk: a 2. és a 7. életév közötti gyermek énközponti személyiségkapcsolattal jellemezhető, szavait gyakorta magának szánja, ha másokkal együtt játszik is, ezt összehangolás nélkül teszi. Másrészt olykor még robusztusabb megfogalmazásokra bukkanhatunk. Eszerint az egyén születésénél fogva nem társas lény, nem bír performanciával, nincsenek társas ösztönei. Többek között azt írja erről Piaget: „Születéskor a társadalom semmin nem változtat, az újszülött viselkedési struktúrái akkor is ugyanolyanok maradnának, ha egy robot szoptatná, később azonban e struktúrák a környezettel való kapcsolat hatására egyre jobban átalakulnak.” (Vö.: 349. o.) Nagy, de – véleményem szerint – nem kellően argumentált szavak ezek. Éppen a modern nyelv(pszichológia)i kutatások is felfigyeltek bennünket arra, hogy egy néhány napos (!) újszülött mennyire képes disztिंगválni anya- és idegennyelv között, elég talán csak Chomsky ideillő újabb megnyilvánulásaira hagyatkoznom.

Az extrémén korai életidőszak vázlatolása után Piaget árnyaltabban magyaráz. Amidőn az énközpontúról leválasztja a társas nyelvhasználatot, feltárja, hogy a monológok a munka

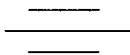
által miként szorulnak háttérbe, akkor elismeri ugyan azt, hogy Vigotszkij és Lurija joggal látja a gyermek énközpontú beszédét úgy, mint a felnőtt belső nyelvhasználatának a kezdeményét. Ám tamáskodik – beismeri: az énközpontú megnyilatkozások általa mért aránya nem bizonyult az előzetesen elvárt mértékig megbízható értéknek, ez az önkritika azonban mérséklődik akkor, amidőn felrója Vigotszkijéknak azt, ami náluk – úgy gondolja – nincs megmagyarázva, indokolva, nevezetesen a társas összehangolás kezdeti hiányának kérdését... (Más, ám igen lényeges probléma számomra, hogy valóban a munka terminus adekvát-e annak a tevékenységformának a megnevezésére, amely a gyermeki monológokat eliminálja.)

Ha már a társas ösztönt szóba hoztam, nem állhatom meg, hogy ennek a problémának az apropóján is ne kíséreljem kiemelni Piaget sokoldalúságát, hallatlanul átfogó tájékozottságát; impresszionáló módon veti fel – többek között – a freudi felettes én fogalmának két előzményeként Baldwin és Bover munkásságát (vö.: 358. skk.).

Karakterisztikus teoretizálás, élményszerű mikroelemzések – ez is a bemutatni szándékolt kötet világa. Ami ebből – legalábbis számomra – úgy-ahogy kilóg, az az engem olykor távolságtartásra készítő egyenleteknek, képleteknek, diagramoknak a lényegét talán el nem érő arzenálja (főként a 102. oldalon kezdődő két diszkuszióra gondolok). Elismerem: e nehezményezés abszolút elfogult lehet, s semmiképpen sem csökkenti a Piaget életművét megillető eminens minősítést.

A kötetet utószavával ellátó Pléh Csaba a tőle megszokott elokvenciával orientál. Joggal emeli ki azt, hogy mennyire „sztár” szerepet kap Piaget-nál Durkheim, azt azonban megfontolandónak vélem, hogy mennyire volt ihlető szerepe Lévy-Bruhl felfogásának. A korrekt fordítás Gervain Juditot dicséri.

(Jean Piaget: „Szociológiai tanulmányok”. Osiris Kiadó: Budapest, 2005. 397 oldal)

DR. DOMONKOS JÁNOS
ny. iskolaigazgató
Budapest

Robin Kerrod: A Föld állatai

– AZ ÁLLATVILÁG ENCIKLOPÉDIÁJA –

A Föld különböző területein sajátos állat- és növényfajok élnek

Igényesen szórakoztató olvasmány. Sokak érdeklődésére számíthat ez a hasznos, az oktatásban is alkalmazható könyv. Nem közismert mélységeket tár fel: érdekes és elgondolkoztató. A különböző témák szócikkei rövid, hangulatkeltő történettel kezdődnek, melyek a fejezet egyik fontos mondanivalóját emelik ki.

Az élőlények és környezetük kapcsolatának tudománya: az ökológia. Vizsgálja, hogy miért vannak különböző helyeken más és más növények és állatok. A könyv bevezet az ökológia elveibe és fogalmaiba, melyek segítségével megkísérelhetjük megmagyarázni az élővilág jelenségeit. Az első rész bemutatja a különböző élőhelyek és életközösségek elhelyezkedését a